

Regeringskansliet, Justitiedepartementet
Enheten för processrätt och
domstolsfrågor

103 33 Stockholm

Yttrande över SOU 2021:46 Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål (Ju 2021/02458)

Riksdagens ombudsmän har beretts tillfälle att lämna synpunkter på det betänkande som anges i rubriken. Jag får därför framföra följande.

Snabbförfarande i brottmål – kapitel 3

Försöksverksamheten med snabbare lagföring har pågått sedan 2018. Av betänkandet – inte minst redovisningen av de utvärderingar som gjorts av BRÅ och av Justitiekanslern – framgår att försöket utfallit väl. Det finns alltså goda skäl att som utredaren föreslagit nu gå vidare och göra verksamheten permanent för hela landet.

Utredaren föreslår i avsitt 3.4.6 att en polisiär förundersökningsledare ska kunna fatta beslut om personundersökning innan åtal väckts. Fortfarande ska gälla att den misstänkte ska ha erkänt gärningen eller att det annars finns sannolika skäl för misstanken att han eller hon har begått brottet. Det kan alltså vara fråga om relativt kvalificerade bedömningar av misstankegraden samtidigt som de överväganden som ska göras inte är väsensskilda från andra överväganden som ankommer på en förundersökningsledare. Dessutom kan förundersökningsledaren vid tveksamhet hänskjuta frågan till rätten eller låta ställningstagandet anstå till dess att åtal väckts. Jag tillstyrker förslaget.

Under försöksverksamheten har polisen i samband med brottsutredningen kunnat ge den misstänkte en preliminär tid för huvudförhandling. Brottsförebyggande rådet har i sin utvärdering av snabbförfarandet rekommenderat att den tilltalade i stället ska underrättas om tidpunkten för huvudförhandlingen först i samband med delgivningen av åtalet. Jag delar utredarens uppfattning att den nuvarande rutinen bör behållas.

En viktig del av snabbförfarandet är tillgänglighetsdelgivningen. Utredaren föreslår att bestämmelserna om sådan delgivning görs permanenta och jag tillstyrker det förslaget. Dessutom föreslår utredaren ett nytt område för tillgänglighetsdelgivning, s.k. omedelbar tillgänglighetsdelgivning som kan

användas för att få efterlysta personer delgivna i brottmålsprocessen. Jag tillstyrker även detta förslag.

I övrigt har jag inga synpunkter på övervägandena i kapitel 3.

Förenklad delgivning – kapitel 4

I kapitel 4 lämnar utredaren förslag beträffande förenklad delgivning i brottmål. Enligt huvudregeln i 24 § 2 st. delgivningslagen får sådan delgivning inte användas vid delgivning av en handling som inleder ett förfarande. Ett undantag stadgas i 33 kap. 6 § RB där en tingsrätt i vissa situationer i brottmål kan använda förenklad delgivning för bl.a. handlingar som inleder ett förfarande när den tilltalade före åtalet fått information om delgivningsförfarandet av t.ex. en polis. Enligt gällande rätt kan sådan delgivning ske under högst tio veckor sedan informationen lämnades.

Utredaren föreslår nu dels att denna möjlighet ska begränsas att gälla delgivning när handläggningen av åtalet inleds, dels också att sådan delgivning ska kunna ske upp till ett år sedan informationen lämnades. Utredaren diskuterar hur denna förlängning stämmer med regeringsformens och Europakonventionens regler om rätten till en rättvis rättegång och kommer fram till att förslaget inte strider mot dessa regler. Jag håller med om det och vill tillägga att risken för att en rättegång drar ut på tiden så att förfarandet kommer i konflikt med rätten till en rättegång inom skäligen tid naturligtvis minskar om problemen med delgivning elimineras. Jag tillstyrker utredarens förslag angående förenklad delgivning,

Strafföreläggande - kapitel 5

Institutet strafföreläggande har under många år varit ett effektivt sätt att hushålla med rättsväsendets resurser. Saken ställer sig något annorlunda nu. Som framgår av betänkandet (s. 270) har antalet godkända strafförelägganden av böter minskat från ca 42 000 år 2000 till ca 29 000 år 2019. 25 procent av de utfärdade strafföreläggandena godkänns aldrig. Tingsrätterna har fått möjlighet att avgöra bötesmål utan att hålla huvudförhandling vilket kan ha påverkat åklagare att väcka åtal för bötesbrott i stället för att utfärda strafförelägganden (betänkandet s. 269). Det kan ifrågasättas om det, inte minst med tanke på att den som misstänks för brott ska kunna förstå förfarandet, finns tillräckliga skäl att komplicera regelverket med två olika sätt att avgöra brottmål utan att hålla en förhandling inför rätten. Ett alternativ till strafföreläggande skulle kunna vara att öka polisens möjligheter att utfärda förelägganden om ordningsbot (betänkandet s. 279).

Utredarens direktiv ger emellertid inte utrymme för att föreslå att systemet med strafföreläggande avskaffas. Och utredaren har i enlighet med direktiven analyserat hur systemet med strafföreläggande kan utvecklas för att utgöra ett snabbt och effektivt alternativ till en prövning i domstol. En utgångspunkt vid sådana överväganden måste, som utredaren anmärkt (betänkandet s. 280), vara att den

misstänktes rättssäkerhet ska värnas och institutet utformas på ett sätt som minimerar riskerna för felaktiga lagföringar.

F.n. gäller enligt 48 kap. 5 § RB att strafföreläggande inte får utfärdas om inte i föreläggandet tas upp alla brott av den misstänkte som enligt åklagarens vetskap föreligger till bedömning. Som utredaren redovisar kan denna begränsning tas bort vilket skulle göra förfarandet mer effektivt utan negativa effekter. Jag tillstyrker utredarens förslag.

I försöksverksamheten Snabbare lagföring har det i 48 kap. 10 § RB stadgade systemet med fullmakter använts för att effektivisera strafföreläggandena. Justitiekanslern har efter sin granskning av försöksverksamheten bedömt att användandet av strafföreläggande med fullmaktsförfarande framstår som en mycket väl fungerande del av snabbförfarandet (betänkandet s. 499). Nu föreslår utredaren att ett system med förhandsgodkännande ska ersätta fullmaktsförfarandet. Enligt utredaren (s. 292) är denna ordning enklare att förstå i jämförelse med fullmaktsförfarandet och minskar också administrationen för polis och åklagare. Jag tillstyrker utredarens förslag i denna del.

Villkorlig dom kan föreläggas genom strafföreläggande om det är *uppenbart* att rätten skulle döma till sådan påföljd. Utredaren föreslår att det ska bli möjligt att använda strafföreläggande för att förelägga villkorlig dom redan om det är *sannolikt* att rätten skulle döma till sådan påföljd. Jag tillstyrker det förslaget.

F.n. gäller att den åklagare som har utfärdat ett strafföreläggande med villkorlig dom bör underrätta den misstänkte om det vid ett personligt sammanträffande. Det finns goda skäl för en sådan ordning; den som läser tidningar noterar inte sällan att journalister inte förstått att för den som döms till villkorlig dom och böter så är det den villkorliga domen och inte böterna som är huvudpåföljden. Emellertid kan en domstol döma till villkorlig dom utan att träffa den dömda och det krav på personligt sammanträffande som gäller för åklagare framstår som inkonsekvent. Jag tillstyrker därför förslaget att särregleringen med krav på personligt sammanträffande tas bort både för vuxna och unga lagöverträdare.

Utredaren föreslår att det ska bli möjligt för åklagaren att fatta ett s.k. villkorat åtalsbeslut i anslutning till att han eller hon utfärdar ett strafföreläggande. En nackdel med förslaget är att det kan bli svårt att förstå för den misstänkte vad det är som gäller om han eller hon samtidigt får ett föreläggande för godkännande och en stämningsansökan som är ställd till tingsrätten. Jag kan också tänka mig att en arbetstyngd åklagare kan bli tveksam till det rationella i att utfärda både ett strafföreläggande och ett villkorat åtalsbeslut och sedan vänta på besked om föreläggandet godkänts. Alternativet att helt enkelt väcka åtal direkt kan nog ibland komma att framstå som lockande. Av dessa skäl avstyrker jag förslaget.

Jag har inga synpunkter på utredarens övriga förslag när det gäller strafföreläggande.

Uppdelad handläggning av åtal och deldom mot samma tilltalad - kapitel 6

Jag tillstyrker förslagen till ändrad lydelse av 30 kap. 4 § och 45 kap. 3 § rättegångsbalken. Jag tillstyrker också att en reform av principen om gemensamt straff och asperationsprincipen vid straffmätning av böter (avsnitt 6.5) övervägs.

Snabbförfarande i brottmål för unga lagöverträdare – kapitel 7

Det är bekymmersamt att de regler som finns för att skydda den unge lagöverträdaren samtidigt komplicerar processen vilket till viss del gör den mer komplex och tidskrävande. Just när det gäller unga människor gör sig kravet på en snabb reaktion på brottet särskilt starkt gällande. Mot den bakgrunden är det bra att den pågående försöksverksamheten får fortsätta. Jag tillstyrker förslagen till förlängning och eventuell utbyggnad. Jag tillstyrker också förslaget till genomförande i avsnitt 7.4.7. Förslaget till ändring av 4 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare tillstyrks. Jag delar utredarens uppfattning att det finns ett behov av att se över konstruktionen av skyndsamhetskrav och tidsfrister för unga lagöverträdare (betänkandet s. 395).

Kapitel 8 och 9

Jag har inga synpunkter på förslagen i kapitlen 8 och 9.